

Ρέθυμνο: Η γοητεία μιας (κρητικής) πολιτείας

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

9881a3991b017da00f5d23134b04270f

Ελεύθερο πνεύμα πάνω

από τη θάλασσα, τα κάστρα και τους ελαιώνες

Ο Παντελής Πρεβελάκης είναι μαζί με τον φίλο του Νίκο Καζαντζάκη οι πιο γλαφυροί εκφραστές του ελεύθερου πνεύματος και της ιδεολογίας της Κρήτης στο χαρτί. Ποτέ δεν έφυγε από το μυαλό μου το «Χρονικό μιας Πολιτείας», το πρώτο τυπωμένο γραπτό του Πρεβελάκη στα χρόνια της νιότης του. Μιλούσε με σπάνια ευαισθησία για ό,τι αντίκρισε για πρώτη φορά, την πολιτεία όπου γεννήθηκε, το Ρέθυμνο. Κι όταν κι εγώ αντίκρισα την πολιτεία από ψηλά, από τον διεθνή δρόμο, όπως στην Κρήτη τον βασικό αυτοκινητόδρομο που συνδέει τις μεγάλες πολιτείες της βόρειας ακτής της μεγαλονήσου, το ελεύθερο πνεύμα του Πρεβελάκη που απογειώθηκε μέσα από το «Χρονικό» άρχισε να φτερουγίζει ολοζώντανο πάνω από το μικρό λιμάνι, την παλιά γειτονιά με τα στενά σοκάκια, τη βενετσιάνικη Φορτέτζα, τους μεσόγειους ελαιώνες και τις μοναχικές χαρουπιές, τη θρυλική μονή Αρκαδίου-σύμβολο του ελεύθερου πνεύματος και της αυτοθυσίας για το πατρίο χώμα, τα ερείπια της Ελεύθερνας, μιας από τις ονομαστές αρχαίες πόλεις της Κρήτης, από την ίδια τη δεύτερη άνοιξη που τυλίγει τα ερείπια και κάνει να ευωδιά το ανθισμένο, καλλίγραμμο, σώμα της γοργόνας της Μεσογείου.

Σαν ηχώ στα στενοσόκακα και στα κάστρα ακούγεται η φωνή του Πρεβελάκη: «Λέγεται πως τον παλιό καιρό ακούστηκε στον κόσμο για το εμπόριό της, πως πρόκοψε στη ναυτοσύνη, γέννησε κιόλας δυο-τρεις καλούς ποιητάδες και ζωγράφους, που 'ναι πάντα χρειαστοί για να βαστιέται τ' όνομα ενός τόπου ακατάλυτο, όταν βουβαθούν τα παζάρια του κ' οι ταρσανάδες του ρημάξουν και τα καλύτερα παιδιά του κάμουν φύλλα και φτερά».

Μία από τις εκδόσεις του «Χρονικού» εικονογράφησε με ξυλογραφίες ο Γιάννης Κεφαληνός, ο πρώτος δάσκαλος Χαρακτικής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, στην οποία ο Πρεβελάκης δίδασκε Ιστορία της Τέχνης. Έτσι η χαρακτηριστική δεν θα μπορούσε να λείπει από αυτή την εξερεύνηση του Ρεθύμνου. Την εποχή που πήγαμε, χειμώνα καιρό, στο Ρέθυμνο και στην ενδοχώρα του οι ανθρώπινες φιγούρες ήσαν φευγαλέες. Ανέλαβε να τις βάλει στο κάδρο μας ο ευαίσθητος Αριστείδης Βλάσσης, με τους ανθρώπους της πολιτείας να παρεπιδημούν στο μικρό λιμάνι ή να αισθάνονται την άνοιξη ξαπλωμένοι στα ξέφωτα των ελαιώνων. Αισθανθήκαμε μέσα βαθιά μας πολύ ταιριαστή αυτή τη συνεύρεση του λογοτέχνη και του ζωγράφου.

Ταξίδια στην Κρήτη

Αρχισα τις εικαστικές μου αναζητήσεις στην Κρήτη, πριν από τριάντα πέντε και πλέον χρόνια, από τη μεριά της θάλασσας. Είχα βρει σε κάποιο βιβλίο μια μικρή φωτογραφία γκραβούρας και άρχισα να σχεδιάζω σε μεγάλο μέγεθος μ' ένα πενάκι και σινική μελάνη πάνω σε διαφανές χαρτί τα παπικά καράβια με τους γάλλους ιππότες που πρόστρεχαν σε βοήθεια του Χάνδακα, του πολιορκημένου από τα λεφούσια του Κιοπρουλή, του μεγάλου βεζίρη της Υψηλής Πύλης του σουλτάνου, πολιορκία που βρισκόταν αισίως στον εικοστό χρόνο της (1667). Μέσα από τα ξάρτια και τις σημαίες των караβιών, ξεχώριζαν καθαρά στην ακτογραμμή τα τείχη της πολιτείας, τα μεγάλα κυβερνητικά κτίρια, οι καθολικοί ναοί, οι εκκλησιές των ορθοδόξων, τα σπίτια των υπηκόων του λαμπερού πετραδιού της βενετσιάνικης αυτοκρατορίας στην ανατολική Μεσόγειο. Το Μεγάλο Κάστρο! Δεξιά, ζερβά και πίσω, τα οχυρωματικά έργα των πολιορκητών και στο βάθος τα κοντινά βουναλάκια και πιο μακριά τα βουνά που σαν στέμμα περιβάλλουν την πόλη. Πάνω στον ουρανό, το σύμβολο της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας, ο φτερωτός λέων, να κρατά στα νύχια του το όνομα της πολιτείας εκείνων των χρόνων, «CANDIA»!

Ετσι ακροθιγώς, με τις γνώσεις που κάτεχα τότε, πλησίασα την τέχνη της χαλκογραφίας με το πρώτο συστατικό της, το σχέδιο. Πολλά χρόνια αργότερα, μαθαίνοντας κάποια μυστικά της τεχνικής της κοντά στους δασκάλους μου, τον Pino Pandolfini και τη Δήμητρα Σιατερλή, άρχισα να εξασκώ τη μόνη τέχνη που βρισκόταν πολύ κοντά στην τέχνη της ζωγραφικής που υπηρετούσα όλα αυτά τα χρόνια. Την τέχνη που έβγαλε τη μεγάλη ζωγραφική από τα παλάτια, την τελειοποίησαν και την έδωσαν στον πολύ κόσμο τιτάνες όπως ο Ρέμπραντ, ο Ντύρερ, ο Μπρύγκελ κ.ά.

Οι ηρωικοί χρόνοι είχαν παρέλθει, ειδικά από τότε που «εφευρέθηκαν» οι έξυπνες βόμβες και το... CNN! Με τη βοήθεια της πούντας, που αντικατέστησε το πενάκι, και της πλάκας από ψευδάργυρο, που αντι κατέστησε τη διαφανή μεμβράνη, άρχισα να χαράζω αυτή τη φορά όχι μεγαλειώδεις ιστορικές σκηνές αλλά πιο ταπεινές, πιο ανθρώπινες σκηνές, γωνιές από πόλεις δίπλα στη θάλασσα, ζευγάρια σε ενεργητική ανάπαυση ή να λούζονται από τον καυτό κρητικό ήλιο ξαπλωμένα από γλυκιά εξάντληση ανάμεσα στα στάχια, σκηνές από παρέες σε μικρά λιμανάκια και ταβερνούλες, σκηνές που αναζητάμε να υπάρξουμε μέσα τους έστω εικαστικά, σκηνές αιώνιες, ταπεινές, που αναπαύουν τον άνθρωπο γεμάτες παραμυθία...

Σεργιάνι στο παλιό λιμάνι, στη βενετσιάνικη γειτονιά, στη Φορτέτζα

Στα ξένα, ο Παντελής Πρεβελάκης έβαλε στον νου του το Ρέθυμνο μια «ώρα νυχτερινή κι ανοιξιάτα, στα πωρικά μυρισμένη» και γύρισε κοντά του νοερά, γράφοντας το «Χρονικό» του. Εμείς μια τέτοιαν ώρα είμαστε κοντά στην πολιτεία,

τη βλέπουμε πάνω από τον «διεθνή» κάτω στην ακροθαλασσιά να μας προσκαλεί με την εικόνα της. Η νέα πολιτεία πιέζει στη γωνιά του βενετσιάνικου κάστρου την παλιά γειτονιά, η οποία συνωστίζεται πίσω από το μικρό, βενετσιάνικο, λιμάνι. Όπως συμβαίνει πάντα, κάθε παραθαλάσσια πολιτεία ωθεί τον επισκέπτη στην ακρογιαλιά, εκεί που προβάλλει απέναντι στα κύματα το καλλωπισμένο με επιμέλεια κοκέτας μέτωπό της. Στο Ρέθυμνο όμως δεν σταματάς εκεί, αλλά ο παλιός, βενετσιάνικος, φάρος σε οδηγεί στην άκρη του μετώπου της, στο απίστευτα γοητευτικό μικρό λιμάνι. Αυτό το παλιό λιμάνι και η εξίσου παλιά γειτονιά πίσω του είναι το επίκεντρο της σύγχρονης ζωής της πολιτείας. Σύγχρονη ζωή γεμάτη ιστορία που συνεχίζει τη μακραίωνη ζωή της στην πλακόστρωτη αποβάθρα, στα στενά σοκάκια, στις προσόψεις των σπιτιών, στις κρήνες, στα μνημεία που είναι δεμένα σφιχτά με τις κατοικίες, στους ξενώνες, στα εστιατόρια, στα καφέ, στις πινακοθήκες, στα μουσεία, και κυρίως στη Φορτέτζα, το καλοδιατηρημένο κάστρο πάνω από τη γειτονιά, το λιμάνι και τη θάλασσα.

Συνήθως σε τέτοιου είδους γοητευτικούς λαβυρίνθους τριγυρίζεις και ανακαλύπτεις, χάνεσαι και βλέπεις. Το βλέμμα σου αγκαλιάζει αυτό το αρμονικό σύνολο, αλλά κάποιες λεπτομέρειες το συμμαζεύουν και το κρατάνε πάνω τους ώσπου να καταλάβεις τι είναι και να τις χορτάσεις. Στο Ρέθυμνο, αυτές μπορεί να είναι από το θύρωμα μιας βενετσιάνικης κατοικίας, όπως στις οδούς Τσουδερών 12 ή Βερνάρδου 30, ως την κρήνη Ριμόντι του 1627. Αυτή την τελευταία αποκλείεται να την παρακάμψετε στην περιπλάνησή σας στη βενετσιάνικη γειτονιά, όχι μόνο γιατί περιστοιχίζεται από πολύβουα καφέ, αλλά και επειδή, ως συνήθως, οι κρήνες βρίσκονται στα πιο επίκαιρα σημεία της πολιτείας.

Αν πάλι σας γοητεύουν οι στοχευμένες περιπλανήσεις, τότε ο δικτυακός τόπος του Δήμου Ρεθύμνης (<http://tour.rethymno.gr>) προτείνει μια εικονική περιήγηση στο ιστορικό κέντρο και προτείνει τέσσερις διαδρομές σημειώνοντας τα σημεία ενδιαφέροντος. Η κρήνη Ριμόντι είναι πάνω στην πιο σύντομη διαδρομή στην καρδιά της παλιάς αγοράς. Ξεκινά από τη Μεγάλη Πόρτα (πύλη Guora), ήταν η κεντρική είσοδος των οχυρώσεων της πόλης, περνά από το καθολικό της μονής των φραγκισκανών μοναχών, τον εντυπωσιακό πυλώνα του «Τούρκικου» Σχολείου, το τζαμί Γαζή Χουσεΐν Πασά (Νερατζέ), σημερινό «Ωδείο» με τον ψηλότερο μιναρέ της πόλης λίγο παρακάτω, και μετά την κρήνη Ριμόντι περνά από τη Λόντζια, δημόσιο κτίριο του 16ου αιώνα, και απέναντι από την οδό Νεάρχου βγάζει στο λιμάνι με τον φάρο, το τελωνείο και τα κτίρια που γύρω-γύρω που δεν έχουν αλλάξει και πολύ από τότε που οι περιηγητές τα αποτύπωναν σε παλιές γκραβούρες.

Από το λιμάνι, οι κάθετοι δρόμοι στην άκρη του - Σαλαμίνας, Μακεδονίας -

βγάζουν στην πύλη του φρουρίου Φορτέτζα, που δεσπόζει στην παλιά πολιτεία και τη χρωματίζει από τότε που θεμελιώθηκε το 1573, αλλά και πιο πριν ακόμη, όταν υπήρχε ως Παλαιόκαστρο. Εδώ πάνω σε συναρπάζει κυρίως η θέα της θάλασσας και της πολιτείας. Ενώ μπαίνοντας περιορίζεσαι σε μια στενάχωρη, μακριά στοά που «τρυπά» τα τείχη, μετά, όταν προχωρήσεις προς τις επάλξεις της θάλασσας, το βλέμμα σου αφήνεται αχαλίνωτο να περιπλανηθεί από τον περιφερειακό δρόμο κάτω από τα πόδια σου ως τη γραμμή του ορίζοντα. Στον δρόμο ως εκεί, συναντάς το πιο εντυπωσιακό κτίσμα της Φορτέτζας, το τέμενος Σουλτάνου Ιμπραήμ Χαν (1646), στη θέση του καθολικού ναού του Αγίου Νικολάου, με τον επιβλητικό θόλο, από τους μεγαλύτερους του ελλαδικού χώρου, στο οποίο τώρα παρουσιάζονται μουσικές εκδηλώσεις.

Δεμένο με το φρούριο και την πόλη είναι το αρχαιολογικό μουσείο, απέναντι στην είσοδο της Φορτέτζας. Το πενταγωνικό κτίριο στο οποίο στεγάζεται υπάρχει εκεί γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο. Το έχτισαν οι Τούρκοι για να υπερασπίζεται την είσοδο. Μέσα στις αίθουσες εκτίθεται ένα πανόραμα της ιστορίας ολόκληρου του γεωγραφικού διαμερίσματος Ρεθύμνης. Ξεχωρίζουν τα υστερονεολιθικά και πρωτομινωικά ευρήματα από τα σπήλαια Γερανίου και Μελιδονίου, το μεσομινωικό σύνολο σφραγισμάτων από το Μοναστηράκι, το πλήθος υστερομινωικών αντικειμένων από το νεκροταφείο των Αρμένων, η περίφημη θεά με υψωμένα τα χέρια από το Παγκαλοχώρι, εντυπωσιακά αγάλματα και γλυπτά από την Αργυρούπολη και πολλά άλλα. Φυσικά μεταξύ των εκθεμάτων υπάρχουν ευρήματα από την Ελεύθερνα, τον πλουσιότερο αρχαιολογικό χώρο στην ενδοχώρα του Ρεθύμνου που θα τον βρούμε αργότερα στον δρόμο μας.

Αναμνήσεις στη ζωή της αρχοντικής γειτονιάς

Από το μουσείο κατεβαίνεις τα σκαλιά και χάνεσαι στην παλιά γειτονιά. Τα σπίτια είναι σφιχτοδεμένα, άρα και οι κοινωνικές σχέσεις είναι «ζεστές», όπως συμβαίνει στις τοιχογυρισμένες πολιτείες. Αυτό δημιουργεί ιδιαίτερο στυλ ζωής που μια αυθεντική έκφρασή του απολαμβάνεις στην «Αυλή». Εκεί η Κατερίνα Ξεκάλου δημιούργησε έναν παράδεισο για να ζήσεις αισθαντικά τις ημέρες και τις νύχτες σου στην πόλη του Ρεθύμνου.

Στο εστιατόριο και στις σουίτες της «Αυλής» (Ξανθουδίδου 22 και Ραδαμάνθιος, www.avli.gr) πλανώνται οι αναμνήσεις από την αρχοντιά της πολιτείας. Στο εστιατόριο, στο κτίριο και στην αυλή ενός ρεθεμνιώτικου αρχοντικού του 1600, μια ομάδα νέων ανθρώπων προσπαθεί να συνδυάσει μνήμες και υλικά τού χθες με τις συνήθειες του σήμερα, εμφυσώντας στα πιάτα τον περιπετειώδη αγέρα της Κρήτης και της μεσογειακής λεκάνης. Ετσι, καταφθάνουν στο τραπέζι κοτόπουλο φιλέτο με σάλτσα πορτοκάλι και μπρόκολο, χοιρινές μπουκιές με ντομάτα και

μυριστικά, αρνίσιο μπιφτέκι με πίτα και βιολογικό γιαούρτι, χοχλιοί μπουμπουριστοί με αρισμαρί και θαλασσινό αλάτσι, απάκια στο τηγάνι, ντάκος με ατσιοποπουλιανό παξιμάδι, ντομάτα, ρίγανη και φέτα Πλυμάκη από την Ασή Γωνιά, πατάτα οφτή με αλάτσι και λεμόνι για τη ρακή, χταπόδι λιόκαφτο και μελωμένο, σουπιές με το μελάνι τους, μακαρόνια σκιουφιχτά με γαρίδες και λαχανικά, γραβιέρα βιολογική Δραμιτινού 12μηνης παλαίωσης από Καλογήρου, πηχτόγαλο Τζουρμπάκη από τις Καρίνες Αγίου Βασιλείου κ.ά.

Στον ύπνο στα «Avli Lounge Apartments» και «Avli La Strada – Candy Suites» κυριαρχούν τα χρώματα, μέσα σε ένα απίθανο κουβάρι κρητικών, βενετσιάνικων και ανατολίτικων τεχνοτροπιών, ένα σύμπλεγμα παλιών αρχοντικών του 1530 και 1560, που έβαλε σε τάξη και έφερε στην εποχή μας η γνώση και η ευαισθησία του αρχιτέκτονα και αντιδημάρχου Ρεθύμνου Κώστα Ηλιάκη και η αισθητική και το μεράκι της Μαρίας Ξεκάλου. Πέτρινοι τοίχοι, βοτσαλωτά πατώματα, βενετσιάνικες αψίδες, έργα τέχνης, έπιπλα-αντίκες, κρύσταλλα και πορσελάνες σε συντροφεύουν στη ζωή σου για μια, δυο, τρεις, όσες μέρες μπορέσεις να διαθέσεις στο Ρέθυμνο, γιατί σίγουρα θα είναι λιγότερες από αυτές που θα ήθελες. Στα πρωινά υπάρχει πάλι η νότα του τόπου με χόντρο ελαφρά μαγειρεμένο με γάλα και σταφίδες, το σφουγγάτο, η παραδοσιακή κρητική ομελέτα με ανθότυρο και κολοκύθια, η σφακιανή πίτα γεμιστή με μυζήθρα και από πάνω καρύδια και μέλι.

Η ενδοχώρα, η Ελεύθερνα και οι κρητικές δέσποινες

Στους εκτεταμένους αρχαιολογικούς χώρους έχεις την αίσθηση ότι πράγματι σεργιανάς στο παρελθόν, έτσι γοητευτικά καθώς πλέκονται τα σύγχρονα χωριά με τα ερείπια της αρχαίας πόλης, η νεκρόπολη της Ορθής Πέτρας με το νεκροταφείο της Ελεύθερνας, τα τείχη της ακρόπολης με τους τοίχους των λιόφυτων.

Αυτή η πολιτεία φαίνεται περικλειστη στην ενδοχώρα του Ρεθύμνου, στις υπώρειες του Ψηλορείτη, κάπου 10 χλμ. μέσα από την ακτή. Αλλά στην πρώτη εποχή της ακμής, τους ύστερους πρωτογεωμετρικούς και αρχαϊκούς χρόνους (9ος – 6ος αι. π.Χ.), είχε έμμεσες ή άμεσες επαφές με άλλες πόλεις και περιοχές της Κρήτης, με τις Κυκλάδες, την Αττική, την Πελοπόννησο, την Εύβοια, τα Δωδεκάνησα, τη Μικρά Ασία, την Κύπρο, τη Φοινίκη και γενικότερα τη Συροπαλαιστινιακή Ακτή και την Εγγύς Ανατολή, την Αίγυπτο, ίσως και τη Σικελία και την Ετρουρία ακόμη. Αυτής της εποχής είναι το ιερό στην ακρόπολη του Πρινέ, το μέγαρο στον Κατσιβελο, η οικία στα Ξενιανά, τα ιερά στο Νησί και στο Ελληνικό, καθώς και τα μεγάλα ταφικά οικοδομήματα στη νεκρόπολη της Ορθής Πέτρας.

Οι αρχαιολογικοί χώροι στην Ελεύθερνα δεν είναι ακόμα επισκέψιμοι, καθώς συνεχίζεται η ανασκαφή από την ομάδα του καθηγητή Νικόλαου Χρ. Σταμπολίδη. Βλέπεις από την περίφραξη τα σκάμματα και τα ερείπια που έχουν αποκαλυφθεί,

αλλά τώρα υπάρχει η ευκαιρία ως τις 8 Μαΐου να θαμπωθεί κανείς από την αρχοντιά των κρητικών δεσποίνων στην εκπληκτική έκθεση «Οι πριγκίπισσες της Μεσογείου στην ακμή της Ιστορίας» που παρουσιάζεται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα. Η Ελεύθερνα έχει αρχίσει ήδη να εκπέμπει τα εκθαμβωτικά μηνύματά της...

Οχι μία, ούτε δύο, αλλά τέσσερις αριστοκράτισσες ιέρειες, από 13,5 ως 72 ετών, βρέθηκαν θαμμένες σε πύθους στην Ορθή Πέτρα, σε ένα κτίριο των τελών του 8ου – αρχές του 7ου αι. π.Χ. Είχαν ενταφιαστεί σύμφωνα με την ημερήσια φορά του ήλιου, από την ανατολή η μικρότερη προς τη δύση η μεγαλύτερη. Στο επεξηγηματικό κείμενο της έκθεσης σημειώνεται:

«Η ξεχωριστή θέση που κατείχαν οι συγκεκριμένες νεκρές στην πρωτοαρχαϊκή κοινωνία της Ελεύθερνας τεκμηριώνεται από την ίδια τη μνημειακή κατασκευή του κτιρίου που είχαν ενταφιαστεί, τα πάσης φύσεως κτερίσματα, τα προσωπικά αντικείμενα και τα ενδύματά τους, στα οποία ήταν πιθανόν ραμμένα περίτμητα χρυσά ελάσματα και χρυσές ταινίες. Η παρουσία, εξάλλου, μινωικών σφραγιδολίθων, αλλά και σκαραβαίων από την Αίγυπτο ή τη Φοινίκη, δηλώνει μια «εξοικείωση» τόσο με το μινωικό-μυκηναϊκό παρελθόν της Κρήτης όσο και με την Ανατολή».

Οι κρητικές δέσποινες αποπνέουν μυστήριο και λάμψη, ειδικά τα απίθανα, ολόχρυσα περίαπτα, της μικρότερης σε σχήμα χελώνας, της αμέσως επόμενης με δαιδαλική μορφή και της μεγαλύτερης με κρανοφόρους άνδρες. Γενικώς οι ταφές στην Ορθή Πέτρα είναι γεμάτες αινίγματα και πλούσια κτερισματικά σύνολα, τα οποία περιλαμβάνουν όπλα, εργαλεία, κοσμήματα, αγγεία κ.λπ., από διάφορα υλικά. Οπως επίσης σημειώνεται στα επεξηγηματικά κείμενα της έκθεσης: «Συγκεκριμένες ταφικές πυρές – όπως αυτή του ελευθερναίου αριστοκράτη πολεμιστή και του δειροτομηθέντος (αποκεφαλισμένου) εχθρού του – κυριολεκτικά εικονογραφούν τους στίχους του ομηρικού έπους (ραψωδία 4) όπου περιγράφεται η καύση του Πατρόκλου ή άλλων ηρώων».

Αρκάδι αισθαντικό και ανυπότακτο

Οι ήρωες πάντα αποτραβιούνται στη μοναξιά τους. Ετσι μοιάζει και το Αρκάδι (5 χλμ. από το Ρέθυμνο) καθώς το αντικρίζεις από μακριά, από τη στροφή του δρόμου που σε βγάζει απέναντί σου. Αυτή η μοναξιά του το έκανε να έχει πάντα συντροφιά επαναστάτες, όπως στη Μεγάλη Κρητική Επανάσταση του 1866, που οι κεφαλές της την κατεύθυναν από εδώ. Ο ηγούμενος Γαβριήλ Μαρινάκης υπέθαλπε την επαναστατική επιτροπή και οι πασάδες – ανάμεσά τους και ο Ισμαήλ Φερίχ Πασάς, το παιδί από το Ψυχρό του οροπεδίου Λασιθίου που στρατεύθηκε στην υπηρεσία του Ιμπραήμ, γιου του αντιβασιλέα της Αιγύπτου, συμμάχου του Σουλτάνου –

έπιασαν με το ασκέρι τους γύρω λόφους. Στη Μονή Αρκαδίου κλείστηκαν κοντά 1.000 ψυχές, αρχηγοί, μαχητές, μοναχοί και γυναικόπαιδα. Όταν η μόνη ελπίδα ελευθερίας που τους έμεινε ήταν η επιλογή της στιγμής του θανάτου τους, ο ηγούμενος Γαβριήλ έβαλε φωτιά στην πυριτιδαποθήκη που είχαν μεταφέρει στο κελάρι των κρασιών.

Μετά φόβου Θεού ο μοναχός που μας ξεναγεί στο Αρκάδι μάς δείχνει το ερειπωμένο κτίσμα, και απελπισμένος ζητεί συγχώρεση από την Παναγία γιατί ανησυχεί που οι αρχαιολόγοι πήραν τα τραπέζια με τα αίματα των σκοτωμένων και τις σπαθιές των Τούρκων για να τα συντηρήσουν και δεν τα έχουν φέρει ακόμη πίσω στη θέση τους. Προσπάθησα να τον καθησυχάσω, λέγοντάς του ότι είναι σε σίγουρα χέρια και πως η συντήρηση των παλιών ξύλων θέλει πολύ κόπο και χρόνο, αλλά εκείνος ήταν αμετάπειστος. Δεν αισθανόταν καλά, κι ας τον συγχωρέσει ο Θεός που το λέει, που αυτά τα ιερά και τα όσια δεν είναι στο μοναστήρι. Είναι όμως επιμελώς αναρτημένα τα πορτρέτα αυτών που θυσιάστηκαν, διάφορα τεκμήρια της θυσίας τους, αλλά και σκεύη, εργαλεία και χώροι που ήσαν δεμένα με τη μακραίωνη ζωή του μοναστηριού.

Το εντυπωσιακό στο Αρκάδι, μετά την ιδέα της αδούλωτης ψυχής που συμβολίζει, είναι το ίδιο το μοναστήρι. Τα κελιά και οι άλλοι χώροι δημιουργούν ένα οχυρό που περιβάλλει το καθολικό με την εντυπωσιακή μπαρόκ πρόσοψη που καταλήγει στο χαρακτηριστικό, ενσωματωμένο, τρισυπόστατο καμπαναριό. Είναι απίθανη η εικόνα του, έτσι όπως καδράρεται από την αψίδα της κεντρικής εισόδου του μοναστηριού.

Αν θέλετε να μείνετε ακόμη πάνω στη μακρά διαδρομή της ανυπότακτης Κρήτης που διατρέχει ολόκληρη τη Μεγαλόνησο απ' άκρη σ' άκρη, τότε μπορείτε να φύγετε από εδώ κατά τον νοτιά, κοντά στου Λιβυκού τα κύματα, όπου υπάρχει ένα άλλο μοναστήρι, σε μια θαυμάσια ακρογιαλιά, σύμβολο κι αυτό της αδούλωτης ψυχής, η Μονή Πρέβελη. Ενα παρόμοιο με εκείνο του Αρκαδίου καμπαναριό ξεχωρίζει από τη μικρή γειτονιά των κελιών, που αποπνέει μοναξιά έτσι όπως προβάλλεται στο πέλαγος. Κοιτάζοντάς τη θυμήθηκα το ομώνυμο καράβι της ANEK Lines (που με το «Ελυρος» μας έφερε στα Χανιά και με το «Ελευθέριος Βενιζέλος» μάς πήρε), που έτσι μοναχικό αλλά σαν ένα μήνυμα της ελευθερίας των θαλασσών παραπλέει τη βόρεια ακτή της Κρήτης και ανοίγεται στο Κρητικό και μετά στο Καρπάθιο πέλαγος, πλέοντας στα έρημα νερά της άγονης γραμμής, ταξιδεύει για την Κάσο, την Κάρπαθο, τη Χάλκη, ως τη Ρόδο. Χαιρόμαστε που όπου να 'ναι θα μπορούμε ξανά στη ρότα αυτού του συμβολικού καραβιού.

Το αυθεντικό «Κτήμα Δαλαμπέλος» και το αντικριστό αρνί

Για να φθάσεις στη Μονή Πρέβελη, από το Ρέθυμνο στη βόρεια ακτή στον αντίποδα

της νότιας, διασχίζει την ενδοχώρα του Ρεθύμνου, που πάντα είχε τη δική της, ιδιαίτερη ζωή. Δεν είναι μόνο η Ελεύθερνα, αλλά και το μινωικό νεκροταφείο στους Αρμένους ή οι φημισμένες Μαργαρίτες όπου συνεχίζεται η μακραίωνη παράδοση του ζυμώματος της γης για να γίνει περίτεχνο και χρήσιμο αγγείο. Αυτή η γη κυματίζει στη σκιά του Ψηλορείτη, ως τη θάλασσα, σε γοητευτικούς λόφους με λιόδεντρα και χαρουπιές. Εκεί μέσα κυλά η ζωή των πουλιών, των ζώων και των ανθρώπων.

Το «Κτήμα Δαλαμπέλος» (τηλ. 28340 22155 και 22515 www.dalabelos.gr, μέλος του δικτύου www.guestinn.com) βάζει αυθεντικά τη ζωή του περιηγητή στο πνεύμα του τόπου. Βρίσκεται στην εξοχή κοντά στα Αγγελιανά (20 χλμ. από το Ρέθυμνο και 2 χλμ. από το χωριό). Από το «φρύδι» του λόφου που είναι αμφιθεατρικά χτισμένες με πέτρα οι διώροφες κατοικίες και με την «πινελιά» της αγγειοπλαστικής παράδοσης της περιοχής, τα κύματα του ελαιώνα ξεκινούν από τον περίβολο της αυλής και τρέχουν προς τη βόρεια ακτή της Κρήτης, όπου στο βάθος φαίνεται η θάλασσα να κυματίζει πραγματικά. Στα ξέφωτα βόσκουν πρόβατα και άλλα ζώα και κάπου ξεχωρίζουν τα χαλάσματα ενός εγκαταλελειμμένου αγροτικού οικισμού, που τόσα αισθήματα αποπνέουν αυτά τα κρητικά μετόχια. Ο περίπατος το λιόγερμα ως εκεί είναι ωραία εμπειρία.

Ολη αυτή η ατμόσφαιρα μεταφέρεται στη διαμονή στα ευρύχωρα διαμερίσματα και στο φαγητό στο «Κτήμα Δαλαμπέλος». Οι φιλοξενούμενοι μπορούν να κατεβαίνουν στους κήπους, να κόβουν καρπούς από τα πολλά οπωροφόρα δένδρα, να βλέπουν τα άγρια και τα ήμερα πουλιά και ζώα. Τα λαχανικά και τα φρούτα των κήπων ή τα αβγά από το κοτέτσι μεταφέρονται στο τραπέζι του πρωινού ή των γευμάτων στο εστιατόριο, όπως και το κρέας από τα κουνέλια, τα κοτόπουλα, τα αρνιά. Έτσι το κουνέλι στιφάδο, το κοτόπουλο με χυλοπίτες, το αρνί με τις πατάτες στον ξυλόφουρνο δεν λείπουν από το τραπέζι, μαζί με το σπανακόρυζο, το κουκόφαβα, τα χόρτα, το ζυμωτό ψωμί.

Το αντικριστό αρνί, χαρακτηριστικό ψήσιμο του Μυλοπόταμου, κατεβαίνει από τα Ανώγεια και τα άλλα χωριά της πλαγιάς του Ψηλορείτη ως εδώ, όπου ο ιδιοκτήτης του κτήματος Γιώργος Πετροδασκαλάκης ψήνει με μαεστρία, ειδικά την ημέρα της Λαμπρής, εξαιρετικό αρνί. Ο τρόπος ψησίματος είναι πρωτόγονος. Οι βοσκοί που ανέβαιναν στα βουνά και έλειπαν από τα σπίτια τους μήνες, είχαν στη διάθεσή τους αρνιά, αλάτι, κληματόβεργες ή μουνρόβεργες, πέτρες και πολλά ξύλα. Με αυτά έφτιαχναν το σπέσιαλ φαγητό τους. Εκοβαν το αρνί στα τέσσερα, αν ο σφαγέας ήταν καλός δεν το έπλεναν καν, μόνο το έβρεχαν για να πιάσει το χοντρώ αλάτι, το περνούσαν στη βέργα και το έβαζαν πάνω σε δύο πέτρες αντίκρου στη φωτιά χωρίς να περιμένουν να πέσει η φλόγα της. Όταν ψηνόταν η μία μεριά το γύριζαν από την άλλη. Αυτό ήταν όλο. Το αρνί ήταν έτοιμο και το έτρωγαν κόβοντας με μαεστρία κομμάτια με το μαχαίρι τους. Αυτό κάποιοι συνεχίζουν να

το κάνουν και σε πιο επίσημα γεύματα, όταν υπάρχει μαχαίρι και πιρούνι. Το μυστικό στο ψήσιμο είναι να κάνεις καλό κουμάντο με τη φωτιά, ώστε να ψηθεί καλά ως το κόκαλο, χωρίς να καεί απ' έξω.

Πηγή: onlycy.com